

Palle Svensson:

Introduktion

Igennem 1970'erne har den samfundsmæssige debat herhjemme været præget ikke alene af den økonomiske krise, men også af påstanden om en politisk krise. Medens den økonomiske krises symptomer lader sig påvise forholdsvis let, er det vanskeligere at påvise den politiske krises symptomer. Er det et udslag af en politisk krise, at det politiske system ikke på effektiv måde har været i stand til at løse de økonomiske problemer? Skyldes den manglende effektivitet alene eller først og fremmest fremvæksten af et stort antal politiske partier? Er den politiske krise mere dybtgående end som så, er den ikke blot partiernes krise, men også det politiske systems krise? Er det ligefrem folkestyret, demokratiet, der er i krise i disse år? Sådanne spørgsmål er i stigende omfang blevet stillet i den politiske debat herhjemme, men de er ikke noget isoleret dansk fænomen, de præger også den internationale debat.¹

Det er ikke hensigten med dette nummer af POLITICA at forsøge svar på alle disse komplicerede spørgsmål. Når jeg peger på dem, skyldes det alene, at 70'ernes politiske krise herhjemme af mange uden videre sidestilles med demokratiets krise, idet der bag debatten ligger en mere eller mindre direkte udtalt forestilling om, at man kan tale om den demokratiske styreform, at demokrati er noget éntydigt og måske ligefrem lig med det politiske system, som vi finder i Danmark, Vesteuropa og USA. De målsætninger og institutioner, som her identificeres med demokrati og folkestyre, sættes ofte i modsætning til de målsætninger og institutioner, som findes i de østeuropæiske "folkedemokratier" og Sovjetunionen, og som de kommunistiske partier gør sig til talsmænd for. Også inden for den politiske videnskab finder man disse tendenser til at anskue demokrati som noget forholdsvis éntydigt og som en dækkende beskrivelse af de vestlige, liberalistiske systemer i modsætning til de østlige, socialistiske.

---

1) Se for eksempel Michel J. Crozier, Samuel P. Huntington og Joji Watanuki, The Crisis of Democracy. Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission, New York University Press, 1975.

Palle Svensson:

Introduktion

Igennem 1970'erne har den samfundsmæssige debat herhjemme været præget ikke alene af den økonomiske krise, men også af påstanden om en politisk krise. Medens den økonomiske krises symptomer lader sig påvise forholdsvis let, er det vanskeligere at påvise den politiske krises symptomer. Er det et udslag af en politisk krise, at det politiske system ikke på effektiv måde har været i stand til at løse de økonomiske problemer? Skyldes den manglende effektivitet alene eller først og fremmest fremvæksten af et stort antal politiske partier? Er den politiske krise mere dybtgående end som så, er den ikke blot partiernes krise, men også det politiske systems krise? Er det ligefrem folkestyret, demokratiet, der er i krise i disse år? Sådanne spørgsmål er i stigende omfang blevet stillet i den politiske debat herhjemme, men de er ikke noget isoleret dansk fænomen, de præger også den internationale debat.¹

Det er ikke hensigten med dette nummer af POLITICA at forsøge svar på alle disse komplicerede spørgsmål. Når jeg peger på dem, skyldes det alene, at 70'ernes politiske krise herhjemme af mange uden videre sidestilles med demokratiets krise, idet der bag debatten ligger en mere eller mindre direkte udtalt forestilling om, at man kan tale om den demokratiske styreform, at demokrati er noget éntydigt og måske ligefrem lig med det politiske system, som vi finder i Danmark, Vesteuropa og USA. De målsætninger og institutioner, som her identificeres med demokrati og folkestyre, sættes ofte i modsætning til de målsætninger og institutioner, som findes i de østeuropæiske "folkedemokratier" og Sovjetunionen, og som de kommunistiske partier gør sig til talsmænd for. Også inden for den politiske videnskab finder man disse tendenser til at anskue demokrati som noget forholdsvis éntydigt og som en dækkende beskrivelse af de vestlige, liberalistiske systemer i modsætning til de østlige, socialistiske.

---

1) Se for eksempel Michel J. Crozier, Samuel P. Huntington og Joji Watanuki, The Crisis of Democracy. Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission, New York University Press, 1975.

Disse forestillinger er gennem de senere år blevet problematiseret fra flere sider. For det første er de vestlige politiske styreformer blandt andet blevet kritiseret for manglende evne til at kanalisere forskellige befolkningsgruppers interesser og krav ind i det politiske system, hvilket har givet sig udslag i fremvæksten af en række "græsrodsbevægelser".² For det andet har nogle af de kommunistiske partier i Vesteuropa indtaget et mere selvstændigt forhold til det kommunistiske parti i Sovjetunionen og fremhævet muligheden for og nødvendigheden af en demokratisk overgang til socialisme.³ Endelig har der siden midten af 60'erne været en diskussion om demokrati inden for den angel-saksiske politiske videnskab, hvor man først og fremmest har fokuseret på spørgsmålet om ønskeligheden af en bred folkelig deltagelse i den politiske beslutningsproces.⁴ Dette temanummer af POLITICA knytter sig fortrinsvis til denne igangværende teoretiske diskussion, som det på forskellig måde søger at bidrage til.

I den første artikel tages den i den angel-saksiske demokrati-debat udbredte forestilling om en klassisk demokratisk teori op til en nærmere undersøgelse. Der argumenteres for, at denne forestilling er urimelig, fordi den er uklart formuleret, og fordi den hviler på en fejlagtig og mangelfuld fremstilling af, hvad klassikerne havde at sige om politisk demokrati.

Medens den første artikel holder sig inden for rammerne af, hvad der oftest betegnes som den "borgerlige" videnskab og dens klassiske forfædre, argumenterer Curt Sørensen for, at man også inden for den klassiske marxistiske teori kan tale om en demokrati-teori. Der påvises ikke mindre end fem forskellige og indbyrdes forbundne demokratibegreber hos Marx og Engels, og det fremhæves, at disse to klassikere leverer i hvert fald tre vigtige bidrag til demokratiteoriernes udvikling: For det første ved udviklingen af en demokratiopfattelse, der konsekvent bygger på et participationsbegreb, for det andet ved at fastholde opmærksomheden omkring forbindelsen mellem eksisterende økonomiske, sociale forhold og mulig-

---

2) Jfr. POLITICA, 10. årg., nr. 4 (1979): Tema om græsrodsbevægelser.

3) Jfr. POLITICA, 10. årg., nr. 2 (1978): Tema om eurokommunisme.

4) Se for eksempel Palle Svensson, "Demokrati og politisk deltagelse", i Festskrift til Erik Rasmussen, Århus: Forlaget Politica, 1977, pp. 273-304.

heden for og karakteren af politisk demokrati, og endelig for det tredje ved at rejse spørgsmålet om forholdet mellem socialisme og demokrati.

I den marxistiske tradition er det perspektiv, der styrer den teoretiske analyse, en fundamental transformation af det bestående samfund og ophævelsen af alle former for klasseherredømme. I den nyere - fortrinsvis amerikanske - politiske videnskab har der derimod været en udpræget tendens til at acceptere det bestående samfund og til som noget selvfølgeligt at betragte styreformerne i Vesteuropa og USA som demokratiske. Man har ganske vist været klar over, at de faktiske forhold i disse lande ikke svarer til de ideer, som fremtrædende skikkelser inden for den politiske idehistorie fremsatte om en demokratisk styreform. Disse ideer har man imidlertid afvist som urealistiske, og i stedet har man sat en revideret teori, som man mener bedre svarer til de sociale forhold i vort århundrede. Det er denne gruppe af "demokratiske revisionister", som Morten Rand Jensen ser nærmere på i sin artikel, idet han diskuterer forskelle og ligheder mellem disse teoretikere med særligt henblik på spørgsmålene om den politiske elites handlingsfrihed og borgernes politiske deltagelse. Der argumenteres for, at den revisionistiske demokratiteori kan opdeles i tre hovedvarianter, som kan betegnes som demokratisk elitisme, funktionalisme og pluralisme.

Endelig behandler Jørgen Poulsen demokratibegrebet i den politiske liberalisme ud fra en helt anden synsvinkel. Idet han går ud fra, at politisk teori må ses som en flerhed af konkurrerende programmer, der hver for sig forsøger at levere en standard for samfundskritik, anskuer han den liberale teori som et "konstruktørprogram", hvor menneskene opfattes som rationelle aktører, der med stort overblik konstruerer deres samfundsinstitutioner. Under anvendelse af rational analyse, naturret og spilteori samt en kritisk holdning over for værdirelativismens afstandtagen fra at slutte fra "er" til "bør" viser han, hvorledes konstruktørprogrammet arbejder sig frem mod en enhedsopfattelse af demokratisk organisering af såvel det økonomiske som det politiske område.

Selv om det naturligvis er umuligt inden for et enkelt temainnummers snævre rammer at give en fuldstændig dækning af hele demokratiproblematikken, er de fire artikler dog tilstrækkelige til at

give et rimeligt overblik over og nogle bidrag til centrale problemstillinger og synspunkter i den moderne demokratidiskussion. Det vises frem for alt, at demokratibegrebet på ingen måde er éntydigt, og at det er problematisk at gå ud fra alt for faste forestillinger om, hvad politisk demokrati er. Der er ikke blot væsentlige forskelle mellem klassikerne, men også mellem repræsentanterne for den demokratiske revisionisme, som i en årrække har domineret inden for den politiske videnskab i Vesteuropa og USA. Demokratiforståelsen hos bestemte teoretikere og inden for en bestemt tradition er heller ikke noget én gang givet, men tværtimod under stadig forandring og udvikling. Sådanne betragtninger sætter også den megen løse tale om "demokratiets krise" i et nyt lys, idet man med A.D. Lindsey kan sige, at "democracy, indeed, just because it is alive is always in crisis."⁵

---

5) A.D. Lindsey, The Essentials of Democracy, Oxford: Clarendon Press, (2nd ed.), 1935, p. 4.